

Βρυξέλλες, 20 Οκτωβρίου 2023
(OR. en)

14309/23

JAI 1328
FREMP 290
DIGIT 220
SOC 692
HYBRID 72
DISINFO 84

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Αποστολέας: Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου

Αποδέκτης: Αντιπροσωπίες

αριθ. προηγ. εγγρ.: 13399/23 + COR 1 + 13399/23 ADD 1

Θέμα: Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με την ψηφιακή ενδυνάμωση για την προστασία και την επιβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ψηφιακή εποχή
— Συμπεράσματα του Συμβουλίου (20 Οκτωβρίου 2023)

Επισυνάπτονται στο παράρτημα για τις αντιπροσωπίες τα συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με την ψηφιακή ενδυνάμωση για την προστασία και την επιβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ψηφιακή εποχή, τα οποία εγκρίθηκαν από το Συμβούλιο κατά την 3976η σύνοδό του στις 20 Οκτωβρίου 2023.

**ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΨΗΦΙΑΚΗ
ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΒΟΛΗ ΤΩΝ
ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΨΗΦΙΑΚΗ ΕΠΟΧΗ**

Προοίμιο

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

- α) Υπενθυμίζοντας** τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, και ιδίως τα άρθρα 2, 3 και 6,
- β) Υπενθυμίζοντας** τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ιδίως το άρθρο 4 παράγραφος 3, τα άρθρα 8, 9 και 16, το άρθρο 67 παράγραφος 1, τα άρθρα 151 και 162, καθώς και το άρθρο 166 παράγραφος 2,
- γ) Υπενθυμίζοντας** τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), με τον οποίο εξασφαλίζεται το δικαίωμα όλων σε πλήρη άσκηση των δικαιωμάτων τους και πλήρη αξιοποίηση των ευκαιριών, και ιδίως τα άρθρα 8, 11, 14, 15, 21, 23, 24, 25, 26, 36, 47, 51 και 52,
- δ) Υπενθυμίζοντας** ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο κάθε δημοκρατικής κοινωνίας και ότι η προστασία τους, τόσο εντός όσο και εκτός διαδικτύου, είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η οποία έχει καταστεί ακόμη πιο δύσκολη στην ψηφιακή εποχή,
- ε) Υπενθυμίζοντας** τις ετήσιες εκθέσεις σχετικά με την εφαρμογή του Χάρτη, και ιδίως την έκθεση του 2021 με τίτλο «Προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ψηφιακή εποχή»,

- στ) **Υπενθυμίζοντας** το πρόγραμμα πολιτικής 2030 «Ψηφιακή Δεκαετία», το οποίο ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι η ευρωπαϊκή ψηφιακή κοινωνία θα πρέπει να αποτελεί θεμέλιο και να στηρίζει τη δημοκρατία μέσω της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ενός ασφαλούς και ανοιχτού ψηφιακού περιβάλλοντος και προσβάσιμων και ανθρωποκεντρικών ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών και διοίκησης,
- ζ) **Υπογραμμίζοντας** ότι η ευρωπαϊκή διακήρυξη σχετικά με τα ψηφιακά δικαιώματα και τις ψηφιακές αρχές για την ψηφιακή δεκαετία επιβεβαιώνει ότι η ψηφιακή κυριαρχία της Ευρώπης θα πρέπει να βασίζεται στην προώθηση και την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, του κράτους δικαίου και της δημοκρατίας, της συμπερίληψης, της προσβασιμότητας, της ισότητας, της ανθεκτικότητας, της ασφάλειας και της διαθεσιμότητας υπηρεσιών, και ότι καθένας θα πρέπει να έχει την ευκαιρία να αποκτήσει όλες τις βασικές και προηγμένες ψηφιακές δεξιότητες,
- η) **Υπενθυμίζοντας**, μεταξύ άλλων, τη Δήλωση του Τάλιν σχετικά με την ηλεκτρονική διακυβέρνηση (Οκτώβριος 2017)¹, τα συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με τη διαμόρφωση του ψηφιακού μέλλοντος της Ευρώπης (Ιούνιος 2020)², τα συμπεράσματα της Προεδρίας σχετικά με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο πλαίσιο της τεχνητής νοημοσύνης και της ψηφιακής αλλαγής (Οκτώβριος 2020)³, τη Διακήρυξη του Βερολίνου για την ψηφιακή κοινωνία και την ψηφιακή δημοκρατία με βάση τις αξίες (Δεκέμβριος 2020)⁴ και τη Δήλωση της Λισαβόνας για την ψηφιακή δημοκρατία με σκοπό (Ιούνιος 2021)⁵,
- θ) **Εκφράζοντας ικανοποίηση** για το έργο του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ιδίως για την έκθεση με τίτλο «Getting the future right: Artificial intelligence and fundamental rights» (Κατανοώντας το μέλλον: Τεχνητή νοημοσύνη και θεμελιώδη δικαιώματα), τις ετήσιες ενημερώσεις με θέμα τον χώρο της κοινωνίας των πολιτών στην ΕΕ, την έρευνα στους τομείς του μίσους και του ελέγχου του ηλεκτρονικού περιεχομένου και την έκθεση με τίτλο «Fundamental rights of older persons: ensuring access to public services in digital societies» (Θεμελιώδη δικαιώματα των ηλικιωμένων: διασφάλιση της πρόσβασης σε δημόσιες υπηρεσίες στις ψηφιακές κοινωνίες),

¹ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/ministerial-declaration-egovernment-tallinn-declaration>

² [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XG0616\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XG0616(01))

³ <https://www.consilium.europa.eu/media/46496/st11481-en20.pdf>

⁴ https://ec.europa.eu/isa2/news/eu-member-states-sign-berlin-declaration-digital-society_en

⁵ <https://www.lisbondeclaration.eu>

- ι) **Λαμβάνοντας υπόψη** το έργο ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών, όπως η επιτροπή για την τεχνητή νοημοσύνη, καθώς και η ευρωπαϊκή επιτροπή για την αποτελεσματικότητα της δικαιοσύνης (CEPEJ) του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία ενέκρινε σχέδιο δράσης για την περίοδο 2022-2025 με τίτλο «Digitalisation for a better justice» (Ψηφιοποίηση για καλύτερη δικαιοσύνη),
- ια) **Εκτιμώντας** ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός αλλάζει τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούμε, σχετιζόμαστε, εργαζόμαστε, μαθαίνουμε, έχουμε πρόσβαση σε υπηρεσίες και βιώνουμε την καθημερινότητά μας, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου με τον οποίο επηρεάζονται και προστατεύονται τα θεμελιώδη δικαιώματά μας, και ότι τα άτομα μπορούν να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που προσφέρει ο ψηφιακός μετασχηματισμός μόνον εάν αναπτύξουν κατάλληλες δεξιότητες και λάβουν τα απαραίτητα εργαλεία,
- ιβ) **Εκτιμώντας** ότι το προτεινόμενο επίπεδο φιλοδοξίας του προγράμματος πολιτικής 2030 «Ψηφιακή Δεκαετία» είναι οι βασικές δημόσιες υπηρεσίες το 2030 να παρέχονται επιγραμματικά στους πολίτες και τις επιχειρήσεις στην Ευρώπη σε ποσοστό 100 %,
- ιγ) **Αναγνωρίζοντας** τη σημασία της προώθησης της προσβασιμότητας και την ανάγκη αντιμετώπισης του ψηφιακού χάσματος⁶, το οποίο επιδεινώθηκε από την κρίση λόγω της νόσου COVID-19, και του αυξημένου κινδύνου αποκλεισμού,
- ιδ) **Υπενθυμίζοντας** ότι ένας από τους στόχους του σχεδίου δράσης για τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων είναι τουλάχιστον το 80 % των ενηλίκων να διαθέτει βασικές ψηφιακές δεξιότητες έως το 2030 ως προϋπόθεση για την αύξηση της ένταξης και της συμμετοχής στην αγορά εργασίας και στην κοινωνία σε μια ψηφιακά μετασχηματισμένη Ευρώπη,
- ιε) **Επιβεβαιώνοντας** ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα ισχύουν εξίσου εντός και εκτός διαδικτύου, και ότι όλοι θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία και τη στήριξη ώστε να αποκτήσουν βασικές ψηφιακές δεξιότητες προκειμένου να είναι σε θέση να κατανοούν και να ασκούν τα δικαιώματά τους, καθώς και να απολαμβάνουν στο έπακρο τις δυνατότητες των δημόσιων και των ιδιωτικών υπηρεσιών, οι οποίες παρέχονται ολοένα και περισσότερο μέσω του διαδικτύου,

⁶Ως ψηφιακό χάσμα νοείται η διάκριση μεταξύ εκείνων που έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο ή σε άλλες ψηφιακές τεχνολογίες και είναι σε θέση να χρησιμοποιούν επιγραμματικές υπηρεσίες, και εκείνων που αποκλείονται από τις υπηρεσίες αυτές. [Ορισμός της Eurostat](#)

ιστ) **Σημειώνοντας** ότι, σύμφωνα με το ευρωπαϊκό θεματολόγιο δεξιοτήτων, το 2023 είναι το Ευρωπαϊκό Έτος Δεξιοτήτων και ότι τόσο οι βασικές ψηφιακές δεξιότητες ατόμων και επιχειρήσεων όσο και οι εξειδικευμένες ψηφιακές δεξιότητες του εργατικού δυναμικού, καθώς και η ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών, αποτελούν προϋπόθεση για την ενεργό συμμετοχή στην ψηφιακή δεκαετία και την ψηφιακή κυριαρχία της Ένωσης,

ιζ) **Αναλαμβάνοντας τη δέσμευση** για την αξιοποίηση ενός ψηφιακού μετασχηματισμού που θα βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα και θα έχει στο επίκεντρο τον άνθρωπο και την αρχή «κανείς δεν μένει στο περιθώριο», μεταξύ άλλων με την οικοδόμηση ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών από τις οποίες δεν αποκλείονται και στις οποίες έχουν πρόσβαση τα άτομα με αναπηρία, οι ηλικιωμένοι και οι άνθρωποι που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση, καθώς και με την προώθηση σε διεθνές επίπεδο αυτής της προσέγγισης και της ευθυγράμμισης με τα πρότυπα της ΕΕ.

Ψηφιακή ενδυνάμωση των πολιτών και των βασικών τομέων

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

1. **Υπενθυμίζει** ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός πρέπει να συμβάλει στην επίτευξη ισότητας, καθώς και σε μια δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνία στην ΕΕ,
2. **Υπογραμμίζει** ότι όλοι έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε ζωτικής σημασίας βασικές δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες καλής ποιότητας, και ότι ένας από τους στόχους της ψηφιοποίησης είναι η προώθηση και η διευκόλυνση της πρόσβασης στις υπηρεσίες αυτές,

3. **Αναγνωρίζει** ότι ποσοστό 46 % των ευρωπαίων πολιτών⁷ δεν διαθέτει επί του παρόντος βασικές ψηφιακές δεξιότητες και ότι, προκειμένου να γεφυρωθεί αυτό το ψηφιακό χάσμα, το οποίο μπορεί να αποτελέσει δυνητική πηγή κινδύνων και αποκλεισμού για τους πολίτες, αλλά και εμπόδιο στην άσκηση των δικαιωμάτων τους, τα άτομα αυτά θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία και τη στήριξη να αποκτήσουν τις ψηφιακές δεξιότητες που απαιτούνται για την τακτική και ασφαλή πρόσβαση στο διαδίκτυο και σε ψηφιακά προϊόντα και υπηρεσίες.

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλεί τα κράτη μέλη, στο πλαίσιο των εθνικών αρμοδιοτήτων τους:

4. **Να προωθήσουν** τον επαρκή γραμματισμό στα μέσα ενημέρωσης και τον ψηφιακό γραμματισμό μέσω της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της διά βίου μάθησης για όλους και όλες, ως δικαίωμα στην απόκτηση βασικών και προηγμένων ψηφιακών δεξιοτήτων,
5. **Να εντείνουν τις προσπάθειες** για τη γεφύρωση του ψηφιακού χάσματος με τη μείωση της διαφοράς μεταξύ εκείνων που έχουν πρόσβαση σε αξιόπιστες διαδικτυακές υπηρεσίες και ψηφιακά εργαλεία και είναι σε θέση να τα χρησιμοποιούν, και εκείνων που δεν έχουν πρόσβαση —εφιστώντας ιδιαίτερη προσοχή στο χάσμα μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών και στο χάσμα που οφείλεται στην κοινωνικοοικονομική κατάσταση, την αναπηρία, την ηλικία ή το φύλο—, καθιστώντας δυνατή την πρόσβαση στην ταχεία συνδεσιμότητα στο διαδίκτυο και στην ψηφιακή τεχνολογία, με τη βοήθεια ενωσιακής χρηματοδότησης,
6. **Να λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα** για να διασφαλίσουν ότι όλοι και όλες μπορούν να έχουν ισότιμη πρόσβαση σε επιγραμμικές δημόσιες υπηρεσίες, ιδίως με την παροχή συμβουλών και υποστήριξης καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, κατά την πλοήγηση σε δημόσιους δικτυακούς τόπους, τη χρήση ηλεκτρονικών εντύπων και την ηλεκτρονική υποβολή εγγράφων, και με τη διατήρηση μη ψηφιακών εναλλακτικών επιλογών, όπου είναι αναγκαίο, ώστε να διασφαλίζεται ότι κανείς δεν θα μείνει στο περιθώριο· στο πλαίσιο αυτό, να παρέχουν επίσης ασφαλή πρόσβαση με κατάλληλα μέσα ψηφιακής ταυτοποίησης,

⁷ Όσον αφορά τις γυναίκες, το ποσοστό αυξάνεται σε 49 %, ενώ μειώνεται στο 43 % για τους άνδρες.
[https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_sk_dskl_i\\$DV_317/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_sk_dskl_i$DV_317/default/table?lang=en)

7. **Να ευαισθητοποιήσουν** το κοινό, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών και των νέων, χρησιμοποιώντας γλώσσα προσαρμοσμένη στις ανάγκες τους, σχετικά με τη σημασία της προστασίας της ιδιωτικής τους ζωής και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον ψηφιακό κόσμο και να τους παράσχουν γνώσεις σχετικά με τον τρόπο συλλογής, επεξεργασίας και χρήσης των δεδομένων τους, τον τρόπο άσκησης των δικαιωμάτων τους, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος πρόσβασης στα προσωπικά τους δεδομένα και του δικαιώματος στη λήθη, καθώς και τον τρόπο αλλαγής των ρυθμίσεων ιδιωτικότητας και χρήσης κρυπτογράφησης για την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων,
8. **Να λάβουν τα αναγκαία μέτρα** για την παροχή ειδικής προστασίας και/ή ψηφιακών δεξιοτήτων προσαρμοσμένων στις ανάγκες διαφόρων ομάδων ατόμων, όπως οι ακόλουθες:
- **Παιδιά και νέοι:** εισάγοντας ψηφιακό περιεχόμενο υψηλής ποιότητας σε εκπαιδευτικά προγράμματα —συμπεριλαμβανομένων προγραμμάτων κατάρτισης για εκπαιδευτικούς και εργαζομένους στον τομέα της νεολαίας—, διευκολύνοντας την πρόσβαση σε εξοπλισμό, παρέχοντάς τους τις απαραίτητες δεξιότητες και γνώσεις για την ασφαλή συμμετοχή τους στο ψηφιακό περιβάλλον, βοηθώντας τους, μεταξύ άλλων, να εντοπίζουν τον κυβερνοεκφοβισμό, την αθέμιτη προσέγγιση παιδιών μέσω διαδικτύου και άλλες μορφές διαδικτυακής παρενόχλησης και εγκληματικότητας, διαδίδοντας πληροφορίες σχετικά με τη στήριξη που παρέχεται σε παιδιά και νέους που είναι θύματα εγκληματικών πράξεων στο διαδίκτυο, καταπολεμώντας τις επιθετικές εμπορικές πρακτικές, εισάγοντας συστήματα επαλήθευσης της ηλικίας για την πρόσβαση σε επιγραμμικό περιεχόμενο και προωθώντας όρια όσον αφορά τον χρόνο που ενδείκνυται να περνούν μπροστά σε οθόνες (σύμφωνα με το άρθρο 24 του Χάρτη και λαμβάνοντας υπόψη τη στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα του παιδιού),

- **Ηλικιωμένοι:** στηρίζοντας και παρέχοντας αρωγή και καθοδήγηση στο πλαίσιο της διαδικασίας ψηφιακού μετασχηματισμού, ώστε να βοηθηθούν όσοι χρειάζονται στήριξη προκειμένου να έχουν πρόσβαση σε βασικές επιγραμμικές υπηρεσίες, να χρησιμοποιούν νέους τρόπους επικοινωνίας και να απολαμβάνουν τις ευκαιρίες που προσφέρει το διαδίκτυο για ψυχαγωγία, μάθηση, προσωπική ανάπτυξη και διαχείριση της καθημερινότητας, ενημερώνοντάς τους παράλληλα για τους πιθανούς κινδύνους του, όπως το ηλεκτρονικό «ψάρεμα», η κλοπή ταυτότητας και η παραπληροφόρηση, καθώς και για τον τρόπο μετριασμού των εν λόγω κινδύνων, και διασφαλίζοντας ότι κατανοούν τον τρόπο προστασίας των προσωπικών τους δεδομένων (σύμφωνα με το άρθρο 25 του Χάρτη),
- **Γυναίκες και κορίτσια:** διασφαλίζοντας την ισότιμη συμμετοχή τους στον ψηφιακό τομέα και την πρόσβασή τους σε ψηφιακές δεξιότητες, η οποία παραμένει περιορισμένη, ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή γυναικών και κοριτσιών στην ψηφιακή επιχειρηματικότητα και στους τομείς STEM (θετικές επιστήμες, τεχνολογία, μηχανική και μαθηματικά) και ενισχύοντας τις προσπάθειες για καταπολέμηση της διαδικτυακής βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών και της παρενόχλησής τους, ώστε να μειωθεί το ψηφιακό χάσμα μεταξύ των φύλων και να δοθεί η δυνατότητα στις γυναίκες και τα κορίτσια να επωφεληθούν πλήρως από τις ευκαιρίες που παρέχει η ψηφιακή μετάβαση (σύμφωνα με το άρθρο 23 του Χάρτη),
- **Άτομα με αναπηρία:** εξαλείφοντας τους φραγμούς προς το ψηφιακό περιβάλλον, ιδίως με την παροχή των αναγκαίων προϊόντων και υπηρεσιών για τη διευκόλυνση της ένταξης και της συμμετοχής τους στην ψηφιακή κοινωνία (σύμφωνα με το άρθρο 26 του Χάρτη και το άρθρο 9 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, στην οποία έχει προσχωρήσει η ΕΕ),

- **Άτομα που ζουν σε αγροτικές περιοχές:** διευκολύνοντας την πρόσβαση στο διαδίκτυο κοινοτήτων που ζουν σε περιοχές με μικρότερη ευρυζωνική κάλυψη και λιγότερα ψηφιακά μέσα,
- **Κοινωνικοοικονομικά μειονεκτούντα άτομα και άτομα σε ιδιαίτερα ευάλωτη κατάσταση:** προωθώντας την απόκτηση ψηφιακών δεξιοτήτων, καταπολεμώντας τον ψηφιακό αποκλεισμό και διευκολύνοντας την πρόσβαση στη δημόσια διοίκηση,
- **Εργαζόμενοι:** παρέχοντάς τους επαρκή και κατάλληλη επαγγελματική κατάρτιση με σκοπό να εξοπλιστούν, ιδίως οι γυναίκες, για νέες ψηφιακές θέσεις εργασίας και να προστατευτούν από την ανεργία, παρέχοντας σε όλους και όλες τη δυνατότητα προσαρμογής στις αλλαγές που επιφέρει η χρήση ψηφιακών εργαλείων στην εργασία, συμπεριλαμβανομένων των τεχνολογιών των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ) που χρησιμοποιούνται για εργασιακούς σκοπούς, μέσω της αναβάθμισης των δεξιοτήτων και της επανειδίκευσης, διασφαλίζοντας παράλληλα δίκαιες, ισότιμες, υγιεινές και ασφαλείς συνθήκες εργασίας και τη συμμόρφωση με τα εργασιακά δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος αποσύνδεσης από τα ψηφιακά εργαλεία όταν δεν βρίσκονται σε υπηρεσία,
- **Καταναλωτές:** διασφαλίζοντας την ικανότητά τους να προβαίνουν σε αυτόνομες επιλογές κατόπιν ενημέρωσης και περιορίζοντας την εκμετάλλευση των τρωτών σημείων και των προκαταλήψεων, μεταξύ άλλων μέσω στοχευμένης διαφήμισης και παραπλανητικών μοτίβων σχεδιασμού στις διεπαφές χρήστη,
- **Ψηφοφόροι:** διασφαλίζοντας ότι οι πολίτες είναι καλά ενημερωμένοι και διαθέτουν δεξιότητες γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης και δεξιότητες ψηφιακού γραμματισμού, οι οποίες απαιτούνται για την άσκηση κρίσης σε σύνθετες καταστάσεις που επηρεάζουν τη δημοκρατική σφαίρα, ιδίως με την αντιμετώπιση της χειραγώγησης των πληροφοριών και της παραπληροφόρησης που σχετίζονται με τις εκλογές ή που επηρεάζουν με άλλον τρόπο την ελευθερία και το αδιάβλητο των εκλογών, διατηρώντας παράλληλα την ελευθερία της έκφρασης,

- ο **Οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δημοσιογράφοι:** προστατεύοντάς τους από ψηφιακές απειλές και επιτρέποντάς τους να ενισχύσουν αποτελεσματικά τις δραστηριότητές τους για την προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων χρησιμοποιώντας μεταξύ άλλων και ψηφιακά εργαλεία, προωθώντας την ελευθερία της έκφρασης, την ελευθερία και την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης, καθώς και την πρόσβαση σε αξιόπιστο, διαφανές και ποικιλόμορφο ψηφιακό περιβάλλον και προάγοντας τη συμμετοχή, την αλληλεγγύη και τη συμπερίληψη,
9. **Να υλοποιήσουν** δράσεις ανάπτυξης ικανοτήτων και δράσεις κατάρτισης για να βοηθήσουν τους φορείς που δραστηριοποιούνται σε τομείς καίριους για τη διαφύλαξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων —δηλαδή στους τομείς της δικαιοσύνης και της επιβολής του νόμου— να προασπίζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα και να προστατεύουν τους πολίτες και στον ψηφιακό κόσμο, παρέχοντας στους χρήστες αποτελεσματικές και υψηλής ποιότητας δημόσιες υπηρεσίες στον τομέα της δικαιοσύνης και διασφαλίζοντας τη διαφάνεια και την προσβασιμότητα της δικαιοσύνης,
10. Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην αρχική και στη συνεχιζόμενη κατάρτιση των αρχών επιβολής του νόμου και των ασκούντων νομικά επαγγέλματα, με έμφαση στην περαιτέρω προώθηση μιας κουλτούρας που βασίζεται στο κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα, στην επέκταση της ψηφιοποίησης της δικαιοσύνης και στη στήριξη της ανάπτυξης ψηφιακών επαγγελματικών δεξιοτήτων, σύμφωνα με τη στρατηγική για την ευρωπαϊκή δικαστική κατάρτιση 2021-2024⁸,
11. **Να διαθέσουν** επαρκή κεφάλαια —είτε εθνικά είτε από ενωσιακά χρηματοδοτικά προγράμματα— για τη στήριξη της εκπαίδευσης στα μέσα ενημέρωσης και στις ψηφιακές τεχνολογίες, καθώς και της σχετικής κατάρτισης και ανάπτυξης δεξιοτήτων, και να διευκολύνουν την πρόσβαση σε κονδύλια για τον σκοπό αυτό.

⁸ https://commission.europa.eu/document/f782dbde-f970-430a-847d-a77ff3e428a5_el

Οικοδόμηση ενός ασφαλούς ψηφιακού περιβάλλοντος στο οποίο προστατεύονται τα θεμελιώδη δικαιώματα

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

12. **Υπογραμμίζει** ότι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων μπορεί να διασφαλιστεί πλήρως μόνο εάν εξασφαλιστεί ένα δίκαιο, ασφαλές, προστατευμένο και διαφανές ψηφιακό περιβάλλον και ελαχιστοποιηθούν οι κίνδυνοι και οι απειλές του ψηφιακού χώρου,
13. **Σημειώνει με ανησυχία** ότι η παραπληροφόρηση, ιδίως μάλιστα στο διαδίκτυο, εξαπλώνεται ευρέως, επιφέροντας τη διάβρωση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς και στα μέσα ενημέρωσης, πλήττοντας το δικαίωμα της πρόσβασης όλων σε επαληθευμένες πληροφορίες και την ικανότητα λήψης τεκμηριωμένων αποφάσεων, θέτοντας σε δοκιμασία τις δημοκρατικές διαδικασίες και συμβάλλοντας στην κοινωνική πόλωση,
14. **Αποδοκιμάζει** την οξεία και ανησυχητική αύξηση της ρητορικής μίσους, των εγκλημάτων μίσους και της βίας στον κυβερνοχώρο τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη⁹ και εκφράζει τη λύπη του για το γεγονός ότι η αυξανόμενη χρήση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχει διευκολύνει τη διάδοση της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο, γεγονός που ευνοείται από την έλλειψη αναστολών και την αίσθηση ανωνυμίας που ενδέχεται να αναπτύξουν οι χρήστες του διαδικτύου,
15. **Υπενθυμίζει** ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέδωσε πρόσφατα την πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες¹⁰, με την οποία θεσπίζονται κανόνες όσον αφορά τις υποχρεώσεις και τη λογοδοσία των διαμεσολαβητών και επιδιώκεται η ελαχιστοποίηση των διαδικτυακών δεινών και η αντιμετώπιση των διαδικτυακών κινδύνων, μέσω της δημιουργίας ενός εναρμονισμένου νομικού πλαισίου για την καταπολέμηση της διάδοσης παράνομου και επιβλαβούς περιεχομένου· κατ' επέκταση ενισχύεται η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο διαδίκτυο,

⁹ Βλέπε, για παράδειγμα, τις εκθέσεις ECRI του 2019 και του 2020 (ετήσια μελέτη που ανατέθηκε από το Θεματικό Τμήμα Δικαιωμάτων των Πολιτών και Συνταγματικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου) στη διεύθυνση: <https://rm.coe.int/ecri-annual-report2019/16809ca3e1> και <https://rm.coe.int/annual-report-on-ecri-s-activities-for-2020/1680a1cd59>

¹⁰ Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Οκτωβρίου 2022, σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ (πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες)

16. **Εκφράζει τη λύπη του** για το γεγονός ότι, σύμφωνα με πληροφορίες, παράγοντες της κοινωνίας των πολιτών, υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δημοσιογράφοι, ιδίως γυναίκες, υπόκεινται σε υψηλά επίπεδα κυβερνοεπιθέσεων, διαδικτυακών απειλών και διαδικτυακής παρενόχλησης¹¹¹²,
17. **Υπενθυμίζει** ότι το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα αποτελούν βασικά θεμελιώδη δικαιώματα στην ψηφιακή εποχή, με τα οποία καθίσταται δυνατή η προστασία άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του ελέγχου που τα υποκείμενα ασκούν επί του τρόπου με τον οποίο χρησιμοποιούνται και ανταλλάσσονται τα προσωπικά τους δεδομένα, καθώς και του δικαιώματός τους στο απόρρητο των επικοινωνιών τους και των πληροφοριών στις ηλεκτρονικές συσκευές τους,
18. **Τονίζει** ότι, παρά τα ενδεχόμενα σημαντικά θετικά αποτελέσματα της τεχνητής νοημοσύνης (TN) —για παράδειγμα, αύξηση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών και προώθηση της καινοτομίας και της έρευνας σε διάφορους τομείς της ζωής— μπορεί επίσης να δημιουργηθούν σημαντικές δυσκολίες όσον αφορά την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και την καταπολέμηση των διακρίσεων, εάν η TN δεν διέπεται από επαρκή διαφάνεια και εάν χρησιμοποιείται χωρίς επαρκείς διασφαλίσεις και ποιοτικούς ελέγχους,
19. **Τονίζει** τη σημασία των δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης και των δεξιοτήτων ψηφιακού γραμματισμού για την καταπολέμηση της χειραγώγησης της πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένων της παραπληροφόρησης, της εσφαλμένης πληροφόρησης, της χειριστικής προπαγάνδας και των θεωριών συνωμοσίας, με παράλληλη διασφάλιση της ελευθερίας της έκφρασης και της πληροφόρησης.

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλεί τα κράτη μέλη, στο πλαίσιο των εθνικών αρμοδιοτήτων τους:

20. **Να προωθήσουν** ένα ευνοϊκό και δίκαιο ψηφιακό περιβάλλον με στόχο τον πολυφωνικό και χωρίς αποκλεισμούς δημόσιο διάλογο και να βοηθήσουν τους πολίτες να διακρίνουν μεταξύ αξιόπιστων και αναξιόπιστων πηγών πληροφοριών, να αναγνωρίζουν την προκατάληψη και την προπαγάνδα και να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης, έτσι ώστε να αμβλυνθούν οι επιβλαβείς επιπτώσεις της χειραγώγησης της πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένης της παραπληροφόρησης,

¹¹ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-protecting-civic-space_en.pdf

¹² <https://www.osce.org/fom/safety-female-journalists-online>

21. **Να στηρίζουν** την εφαρμογή και την παρακολούθηση του ενισχυμένου κώδικα δεοντολογίας για την παραπληροφόρηση του 2022, ο οποίος βασίζεται μεν στον κώδικα του 2018 αλλά παράλληλα αναλαμβάνει φιλόδοξες δεσμεύσεις, ζητεί φιλόδοξα μέτρα για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης στο διαδίκτυο και ενθαρρύνει τη βιομηχανία να τηρεί τα πρότυπα αυτορρύθμισης για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης,
22. **Να συνεχίσουν να αγωνίζονται** κατά της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο, εστιάζοντας, μεταξύ άλλων, στην ανάγκη της αποτελεσματικής ποινικοποίησης της υποκίνησης βίας και μίσους, στην ανάγκη όλες και όλοι να κατανοούν τις επιπτώσεις της ρητορικής μίσους στα άτομα και την κοινωνία, να αναγνωρίζουν τη ρητορική μίσους και να την καταγγέλλουν, παρέχοντας εκπαίδευση στους τομείς της ψηφιακής πολιτειότητας και της ασφάλειας στο διαδίκτυο, βοηθώντας τους πολίτες να αποκτήσουν περισσότερη συνείδηση του γεγονότος ότι η ρητορική μίσους συνιστά παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων που μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες και να οδηγήσει σε σωματική βία, παρενοχλητική παρακολούθηση, εκφοβισμό, αντικειμενοποίηση, παρενόχληση, σεξουαλική παρενόχληση και διακρίσεις, συμπεριλαμβανομένων εγκλημάτων μίσους, και ότι μπορεί να λειτουργεί αποτρεπτικά για την ελευθερία της έκφρασης, ιδίως όσον αφορά τους δημοσιογράφους, και τη συμμετοχή σε δημόσιες δημοκρατικές συζητήσεις,
23. **Να στηρίζουν και να παρακολουθούν** την εφαρμογή του κώδικα δεοντολογίας της ΕΕ για την καταπολέμηση της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο, ο οποίος έχει αποδειχθεί χρήσιμο εργαλείο για τη συνεργασία μεταξύ των αρχών, των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και των τεχνολογικών πλατφορμών στον τομέα του ελέγχου περιεχομένου, ώστε να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητά του,
24. **Να στηρίζουν** την υλοποίηση της πράξης για τις ψηφιακές υπηρεσίες, προκειμένου να διασφαλιστεί η συνεκτική εφαρμογή των κανόνων στους οποίους βασίζεται η προσπάθεια καταπολέμησης του παράνομου και επιβλαβούς επιγραμμικού περιεχομένου στην ΕΕ, και να ενημερωθεί καλύτερα το κοινό σχετικά με τους μηχανισμούς που διατίθενται για την καταγγελία παράνομου και επιβλαβούς περιεχομένου,

25. **Να ενισχύσουν** την ικανότητα των δικαστικών αρχών και των αρχών επιβολής του νόμου να διερευνούν και να διώκουν παράνομα εγκλήματα μίσους και περιστατικά ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο, μεταξύ άλλων με την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και την πλήρη αξιοποίηση των εργαλείων και των συνεργατικών πλατφορμών, προωθώντας παράλληλα την πρόσβαση όλων στην ψηφιακή δικαιοσύνη,
26. **Να διασφαλίσουν** ότι οι αρμόδιες εθνικές εποπτικές αρχές διαθέτουν επαρκείς πόρους και προσωπικό με δέουσα ψηφιακή κατάρτιση, ώστε να ελέγχουν τη συμμόρφωση με τους κανόνες για την προστασία των δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής βάσει του γενικού κανονισμού για την προστασία των δεδομένων, της οδηγίας για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες και άλλης σχετικής ενωσιακής και εθνικής νομοθεσίας, και να διοργανώνουν ειδικές εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης σχετικά με τον ρόλο των εν λόγω αρχών και τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να βοηθήσουν τους πολίτες για την προάσπιση των δικαιωμάτων τους, σύμφωνα με τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη, προκειμένου να διασφαλιστεί, ιδίως, ο σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, καθώς και της ιδιωτικότητας και του ελέγχου που ασκούν τα άτομα επί των δεδομένων,
27. **Να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα** για να δημιουργήσουν ανθεκτικά στο μέλλον και τεχνολογικά ουδέτερα κανονιστικά καθεστώτα, διασφαλίζοντας ότι η ΤΝ αναπτύσσεται και χρησιμοποιείται κατά τρόπο συμπεριληπτικό, βιώσιμο, ανθρωποκεντρικό και με βάση μια προσέγγιση θεμελιωμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη να αποκτήσουν όλοι και όλες επίγνωση των ευκαιριών που προσφέρει η ΤΝ, αλλά και των κινδύνων και των προκλήσεων που δημιουργεί όσον αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματα και του πώς η πολυπλοκότητα και η έλλειψη διαφάνειάς της μπορεί να δυσχεράνουν την αναγνώριση και την απόδειξη τυχόν καταπατήσεων δικαιωμάτων ή παραβάσεων του νόμου και την αντίχρευση πιθανών σφαλμάτων ή δυσλειτουργιών του συστήματος.

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

28. **Επικροτεί** το έργο και τις πρωτοβουλίες της Επιτροπής για την προώθηση των ψηφιακών δεξιοτήτων των πολιτών της Ένωσης και την ενίσχυση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, μεταξύ άλλων και σε ψηφιακό πλαίσιο, όπως:

- τις ετήσιες εκθέσεις σχετικά με την εφαρμογή του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, και ιδίως την έκθεση του 2021 με τίτλο «Προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ψηφιακή εποχή»
- την ανακοίνωση «Ψηφιακή Πυξίδα 2030: η ευρωπαϊκή οδός για την ψηφιακή δεκαετία» η οποία οδήγησε στη θέσπιση του προγράμματος πολιτικής 2030 «Ψηφιακή Δεκαετία»
- το σχέδιο δράσης για τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων
- τη νέα ευρωπαϊκή στρατηγική για ένα καλύτερο διαδίκτυο για τα παιδιά (BIK+)
- το σχέδιο δράσης για την ευρωπαϊκή δημοκρατία
- τον ενισχυμένο κώδικα δεοντολογίας για την παραπληροφόρηση του 2022
- τον κώδικα δεοντολογίας του 2016 για την καταπολέμηση της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο
- το σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση
- νομοθετικές και μη νομοθετικές πρωτοβουλίες για την τεχνητή νοημοσύνη, όπως οι δεοντολογικές κατευθυντήριες γραμμές για τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης και των δεδομένων στη διδασκαλία και τη μάθηση για εκπαιδευτικούς
- το ευρωπαϊκό θεματολόγιο δεξιοτήτων
- τη στρατηγική της ΕΕ για τη δικαστική κατάρτιση
- τη δέσμη μέτρων για τις ψηφιακές δεξιότητες και την ψηφιακή εκπαίδευση

- τις κατευθυντήριες γραμμές για την προώθηση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα επικοινωνίας
- τη στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2021-2030

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλεί την Επιτροπή:

29. **Να παρακολουθεί** την εφαρμογή του προγράμματος πολιτικής 2030 «Ψηφιακή Δεκαετία», προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι επιδιώξεις και οι στόχοι της στρατηγικής —όσον αφορά τις ψηφιακές ικανότητες όσον αφορά τις υποδομές, την εκπαίδευση και τις δεξιότητες, και τον ψηφιακό μετασχηματισμό των επιχειρήσεων και των δημόσιων υπηρεσιών— θα επιτευχθούν δεόντως έως το 2030,
30. **Να καταπολεμήσει** την παραπληροφόρηση και το παράνομο περιεχόμενο στο διαδίκτυο με την εποπτεία και την επιβολή των κανόνων της πράξης για τις ψηφιακές υπηρεσίες και την τακτική αξιολόγηση της εφαρμογής του ενισχυμένου κώδικα δεοντολογίας του 2022 για την παραπληροφόρηση και του κώδικα δεοντολογίας για την καταπολέμηση της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο, επιδιώκοντας την τήρηση από τα ενδιαφερόμενα μέρη των προτύπων και των δεσμεύσεων που περιέχονται στους εν λόγω κώδικες και που αποσκοπούν στη δημιουργία ενός πιο διαφανούς, ασφαλούς και αξιόπιστου διαδικτυακού περιβάλλοντος, με σεβασμό στην ελευθερία της έκφρασης,
31. **Να συνεχίσει να προστατεύει και να υποστηρίζει** τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και τους υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με στόχο την προώθηση ενός ακμάζοντος ψηφιακού χώρου της κοινωνίας των πολιτών και την οικοδόμηση της ανθεκτικότητας των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ώστε να ανθίστανται σε διαδικτυακές απειλές, παρεμβάσεις και διαταραχές,
32. **Να συνεχίσει να υποστηρίζει και να συνεργάζεται** με ολόκληρη την αλυσίδα επιβολής και τους σχετικούς ενδιαφερόμενους φορείς στα κράτη μέλη, στο πλαίσιο των εργασιών της ομάδας υψηλού επιπέδου της ΕΕ για την καταπολέμηση της ρητορικής και των εγκλημάτων μίσους, και μέσω καθοδήγησης, ανταλλαγής ορθών πρακτικών και χρηματοδότησης,

33. **Να παρακολουθεί** τις ψηφιακές αρχές και τα ψηφιακά δικαιώματα που ορίζονται στην ευρωπαϊκή διακήρυξη σχετικά με τα ψηφιακά δικαιώματα και τις ψηφιακές αρχές για την ψηφιακή δεκαετία κατά τη συνεργασία με τα κράτη μέλη, έτσι ώστε να επιτευχθούν οι γενικοί στόχοι του προγράμματος πολιτικής 2030 «Ψηφιακή Δεκαετία», και να λαμβάνει υπόψη τις αρχές και τα δικαιώματα αυτά κατά τις νομοθετικές πρωτοβουλίες και τις προσπάθειες τεχνολογικής ανάπτυξης,
34. **Να ενσωματώσει** την ψηφιακή ενδυνάμωση σε όλες τις σχετικές πολιτικές της ΕΕ, δεδομένου ότι οι ψηφιακές δεξιότητες είναι επί του παρόντος εγκάρσιες και, ως εκ τούτου, η σημασία τους είναι επιτακτική για την ανάπτυξή μας στην ψηφιακή κοινωνία, και **να ενισχύσει** την ενσωμάτωση της ισότητας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε όλες τις σχετικές πολιτικές της ΕΕ που ενέχουν ψηφιακή συνιστώσα, δεδομένου ότι ο διαδικτυακός και ψηφιακός κόσμος αποτελεί ένα από τα κυριότερα πεδία άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων στη σημερινή κοινωνία,
35. **Να διασφαλίσει** την εφαρμογή της νέας ευρωπαϊκής στρατηγικής για ένα καλύτερο διαδίκτυο για τα παιδιά (BIK +), ώστε να βελτιωθούν οι ενδεδειγμένες ανά ηλικία ψηφιακές υπηρεσίες και να διασφαλιστεί ότι όλα τα παιδιά χαίρουν προστασίας, ενδυνάμωσης και σεβασμού στο διαδίκτυο, λαμβάνοντας υπόψη τη στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, ιδίως το μέρος 5,
36. **Να στηρίζει** πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στην προώθηση της ανάπτυξης ψηφιακής συνείδησης και ψηφιακών δεξιοτήτων μέσω χρηματοδοτικών προγραμμάτων, όπως το EKT+, ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, το πρόγραμμα Ψηφιακή Ευρώπη, το πρόγραμμα «Πολίτες, ισότητα, δικαιώματα και αξίες», το πρόγραμμα «Δικαιοσύνη», ο μηχανισμός «Συνδέοντας την Ευρώπη» και το Erasmus+,
37. **Να ενημερώνει και να διαδίδει πληροφορίες** σχετικά με πρωτοβουλίες της Ένωσης στον τομέα αυτόν, όπως η ευρωπαϊκή πλατφόρμα ψηφιακών δεξιοτήτων και θέσεων εργασίας, η οποία προσφέρει πληροφορίες και πόρους σχετικά με τις ψηφιακές δεξιότητες, καθώς και ευκαιρίες κατάρτισης και χρηματοδότησης.